

PAAUGLIŲ POŽIŪRIO Į SAVO KLASĖS ATSTUMTUOSIUS YPATUMAI

Doc. dr. Violeta Ivanauskienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinio darbo institutas, Socialinio darbo katedra
Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas
Telefonas 327846
Elektroninis paštas violeta_ivanauskiene@fc.vdu.lt
Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Socialinio darbo katedra
Valakupių g. 5, LT-10101, Vilnius
Telefonas 2740637
Elektroninis paštas sdk@mruni.lt

Jurga Jurkevičiūtė

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinio darbo institutas, Socialinio darbo katedra
Donelaičio 52, LT-44244 Kaunas
Telefonas 327846
Elektroninis paštas jurga_jurkeviciute@fc.vdu.lt

Pateikta 2005 m. balandžio 21 d.

Parengta spausdinti 2005 m. lapkričio 23 d.

Santrauka

Teisiniai dokumentai (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003; Vaiko teisių konvencija, 1989) numato pagrindinius principus ir vertybes, kuriomis turi būti vadovujamasi švietimo įstaigose. Švietimo strateginės nuostatos reglamentuoja kiekvieno mokinio teisę įgyti kokybišką išsilavinimą. Deja, švietimo institucijose ne visada vyrauja tinkama socialinė psichologinė atmosfera, suteikianti galimybę įgyti reikiamų žinių, ugdytis gyvenime reikalingus gebėjimus: socialinę kompetenciją, komunikacinius gebėjimus. Ne visada pavyksta užtikrinti mokinių pagrindines žmogiškąsias teises į orumą, asmens apsaugą bei neliečiamumą, nes beveik kiekvienoje klasėje yra mokinių, kuriuos visi atstumia. Atstūmimas klasėje pasireiškia tyčiojimusi ir įvairiomis priekabiavimo priemonėmis, kurių klasės mokinių formomis: erzimu, pravardžiavimu, verbaline agresija, apkalbų sklaidimu, bjauriais užrašais, ignoravimu.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti paauglių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, požiūrio į klasės atstumtuosius ypatumus, aptarti atstumtųjų mokymosi vertinimą, žinojimą apie savo gabumus, užklasinę veiklą bei nustatyti, kaip jie bendrauja ir elgiasi įžeidinėjami.

Tyrimė dalyvavo 112 aštuntų devintų klasių moksleivių iš trijų Kauno bendrojo lavinimo mokyklų.

Atskleisti paauglių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, požiūrio į klasės atstumtuosius ypatumai leidžia daryti prielaidą, kad aplinka, kurioje klasės atstumtieji praleidžia didžiąją dalį dienos, nėra jiems saugi.

Pagrindinės sąvokos: atstumtieji, paaugliai, požiūris, bendraamžiai, priekabiavimas, pravardžiavimas, apkalbinėjimas, įžeidinėjimas.

Įžanga

Švietimo sistemos strateginės nuostatos reglamentuoja kiekvieno mokinio teisę gauti kokybiškas ugdymo paslaugas, tačiau ne visada mokyklose vyrauja tinkama socialinė psichologinė atmosfera, suteikianti galimybę įgyti žinių, ugdytis gyvenime reikalingus gebėjimus: socialinę kompetenciją, komunikacinius gebėjimus. Nemažai mokinių ignoruojami bendraklasiai: iš jų tyčiojama, jie pravardžiuojami, apkalbinėjami, su jais niekas nenori bendrauti.

Teisę būti gerbiamam deklaruoja nacionalinio ir tarptautinio lygio dokumentai. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 46 straipsnio devintojoje dalyje konstatuojama, kad mokinytis turi teisę „mokytis

savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, turėti higienos reikalavimus atitinkančius mokymosi krūvį ir darbo vietą“ (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2003). Vaiko teisių konvencijos 29 straipsnyje teigiama, kad „vaiko lavinimo tikslas turi būti vaiko parengimas sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, vadovaujamasi supratimo, pakantumo, visų nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais“ (Vaiko teisių konvencija, 1989).

Teisiniai dokumentai numato pagrindinius principus ir vertybes (solidarumas, atvirumas, supratimas, draugystė, pagarba, demokratija), kuriomis turi būti vadovujamasi švietimo įstaigose. Deja, ne visada švietimo institucijoms pavyksta užtikrinti pagrindines mokinių žmogiškąsias teises į orumą, asmens apsaugą bei neliečiamumą, nes beveik kiekvienoje klasėje yra atstumtųjų.

Atstūmimas klasėje pasireiškia įvairiomis priekabiavimo prie kai kurių klasės mokinių formomis: erziniu, pravardžiavimu, įvairia verbaline agresija, apkaltų skleidimu, bjauriais užrašais apie žmogų, ignoravimu. Pasaulinės sveikatos organizacijos koordinuojamos studijos „Moksleivių sveikatos ir gyvenimo stebėjimai“ (*Health Behaviour in School-Aged Children*) duomenimis, 2002 m. 23 proc. vienuolikos, trylikos ir penkiolikos metų Lietuvos moksleivių patyrė tyčiojimąsi mokykloje kartą per savaitę arba dažniau (1998 m. tokių moksleivių buvo 14 proc., 1994 m. – 13 proc.). 21 proc. moksleivių prisipažino, kad patys tyčiojasi iš kitų (1998 m. taip elgėsi 9 proc., 1994 m. – 7 proc.) (http://www.lisc.lt/data/l_gyv_1.doc). Šis ilgalaikis tyrimas atskleidžia, kad klasės atstumtųjų daugėja.

JAV atliktas tyrimas rodo, kad beveik 30 proc. 6–10 klasių moksleivių yra mažiau arba daugiau įsitraukę į priekabiavimą prie klasės atstumtųjų: 13 proc. – kaip priekabautojai, 10,6 proc. – kaip priekabiavimo aukos, o 6,3 proc. ir priekabiauja, ir patiria priekabiavimą (Nansel, 2003, cit. pagal Valiukevičiūtę, 2003). Turkijoje atliktas tyrimas atskleidžia, kad 44 proc. moksleivių patiria verbalinį priekabiavimą, 18 proc. – emocinį (Piškin, 2002, cit. pagal Valiukevičiūtę, 2003). Taigi statistikos duomenys rodo, kad su atstūmimo reiškiniu vienaip arba kitaip susiję – priekabiauja arba yra priekabiavimo aukos – vidutiniškai penktadalis moksleivių.

Lietuvoje jau yra atlikta tyrimų, kurie parodo atstūmimo problemos paplitimą, jos priežastis bei formas, tačiau minėti tyrimai plačiau nenagrinėja klasės draugų požiūrio į atstumtuosius. Sužinojus, kokia yra bendraklasių nuostata į klasės atstumtus vaikus, būtų galima siekti ją keisti. Tai yra mokyklos mokinių, tėvų, socialinių pedagogų, mokytojų, mokyklos administracijos ir visos švietimo politikos kompetencija.

Tyrimo tikslas – nustatyti bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių požiūrio į klasės atstumtus draugus paauglystės laikotarpiu ypatumus.

Tyrimo metodika

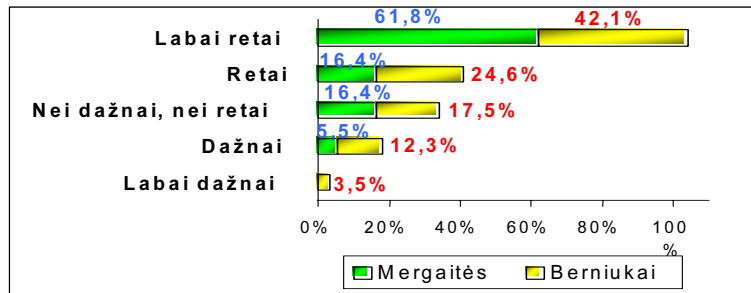
Tyrimo dalyvavo 112 Kauno miesto vidurinių mokyklų aštuntų devintų klasių moksleivių, iš kurių 52,7 proc. – aštuntokų ir 47,3 proc. – devintokų. Moksleivių pasiskirstymas pagal lytį: 50,9 proc. berniukų ir 49,1 proc. mergaičių. Tyrimo naudotas tikimybinės klasterinės atrankos tipas. Klasterinės atrankos tipas pasirinktas todėl, kad tiriamoji populiacija yra homogeniška pagal amžių. Ją sudaro aštuntos ir devintos klasės – viduriniojo paauglystės tarpsnio – moksleiviai. Pagrindinis klasterinės atrankos pranašumas tas, kad ji reikalauja mažesnių išlaidų norint pasiekti reikiamą imties dydį (http://spigliukas.topcities.com/papke/vu_studijos/marketingas_files/atranka_imitis.htm). Duomenų rinkimo metodas – anketinė apklausa. Anketiniu būdu surinkti duomenys apdoroti *Microsoft Excel* ir *SSPS* programiniu paketu.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

T. Stulpino (2002) tyrimo „Moksleivių neigiamų emocijų priežastys“ duomenimis, tarp kitų neigiamas emocijas sukeliančių mokyklos gyvenimo sričių – mokomosios veiklos, režimo, aplinkos – tarpusavio santykiai mokykloje užima pirmą vietą. Jais nepatenkinti 40 proc. aštuntos klasės mokinių. Neigiamas emocijas sukelia trys veiksnų grupės: pedagogų elgesys, mokinių elgesys ir netvarka pamokose. Mokinių elgesiu nepatenkinti 33,6 proc. aštuntokų. Aštuntokus žeidžia bendraklasių moralinis persekiojimas: prasivardžiavimas, reketavimas ir grasinimai, įžeidinėjimas, taip pat smerkiamas vagilavimas, nedraugiškumas, nemandagumas, piktumas.

Respondentų nuomone, vidurinėse mokyklose daugiau berniukų negu mergaičių jaučiasi atstumti klasėje: 3,5 proc. berniukų – labai dažnai, 12,3 proc. berniukų – dažnai (žr. 1 pav.). 7 proc. mažiau mergaičių negu berniukų mano, kad paaugliai klasėje atstumiami dažnai. Kaip teigia R. Žukauskienė (1999), mergaitės dažniausiai draugauja poromis arba mažomis grupelėmis, todėl jų ryšiai gru-

pelėse artimesni nei berniukų. Hipotetiškai galima teigti, kad mergaitės dėl artimesnių tarpusavio santykių geriau jaučiasi klasėje nei berniukai.

1 pav. Respondentų atstūmimo dažnumas (N=112).

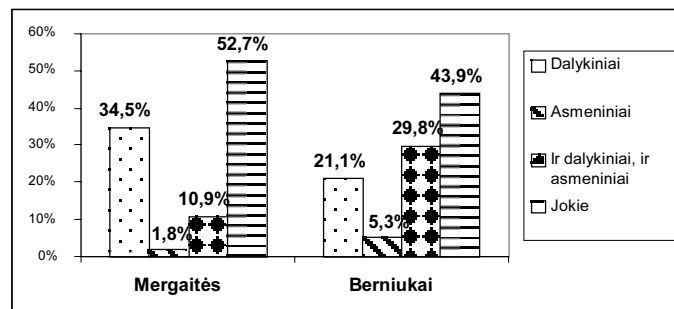
Paauglių bendravimo formos su klasės atstumtaisiais ir atstumtųjų nuomonės svarbumas

Pasak M. Barkauskaitės (2001), visas klasėje pasireiškiančias tarpusavio bendravimo formas galima suskirstyti į tris santykių sistemas:

1. Dalykinius (oficialius, formalius),
2. Asmeninius (emocinius),
3. Humanistinius santykius (pastarieji nėra būdingi visoms klasėms – jie atsiranda tik aukštą išsivystymo lygį pasiekusiose vieningose bendruomenėse).

Šiame straipsnyje nagrinėjami klasės tarpusavio santykiai nėra susiję su vieningomis bendruomenėmis, nes tai, kad klasėse yra atstumtųjų, nesudaro vieningos grupės įvaizdžio.

Daugiau nei pusė (52,7 proc.) merginų ir 43,9 proc. vaikinių mano, kad jų nesieja jokie tarpusavio santykiai su atstumtaisiais klasėje. 18 proc. daugiau vaikinių negu merginų teigia, kad su klasės atstumtaisiais juos sieja ir dalykiniai, ir asmeniniai santykiai (žr. 2 pav.), tuo tarpu 13 proc. daugiau merginų nurodo, kad su klasės atstumtaisiais jas sieja tik dalykiniai santykiai. Taigi vaikinių ir merginų bendravimo formos su klasės atstumtaisiais skiriasi. Nustatytas statistiškai reikšmingas lyties ir santykių su klasės atstumtaisiais formų ryšys ($p < 0,044$): daugiau vaikinių nei merginų sieja ir dalykiniai, ir asmeniniai santykiai, o daugiau merginų palaiko tik dalykinius santykius su atstumtaisiais.

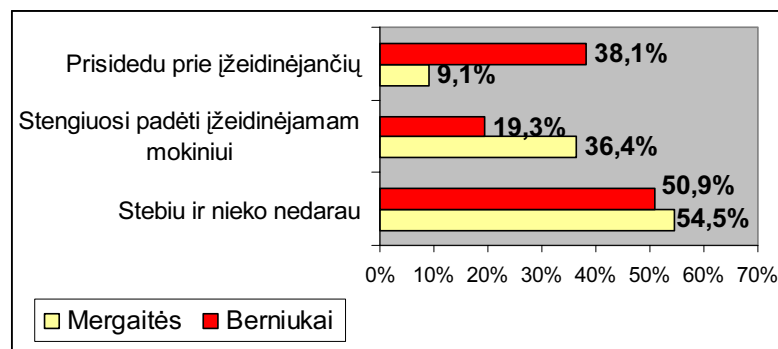
2 pav. Respondentų santykiai su klasės atstumtaisiais (N=112).

Šiek tiek mažiau nei pusė bendraklasė abejingi klasės atstumtųjų mokinių nuomonei: 43,9 proc. berniukų ir 47,3 proc. mergaičių mano, kad atstumtųjų nuomonė jiems nei svarbi, nei nesvarbi. Daugiau nei penktadalis (22,8 proc.) vaikinių ir 23,6 proc. merginų galvoja, kad klasės atstumtųjų mokinių nuomonė yra svarbi. 8 proc. mažiau merginų mano, kad joms klasės atstumtųjų nuomonė nėra svarbi. Taip pat didesnis merginų nei vaikinių skaičius mano, kad jiems klasės atstumtųjų nuomonė labai svarbi. Galima daryti prielaidą, kad merginos tolerantiškesnės klasės atstumtųjų mokinių nuomonei.

Ižeidinėjimų mokinių elgesys

P. O'Connellis ir D. J. Pepleris (1999) teigia, kad priekabiavimą prie klasės atstumtųjų stebintys paaugliai gali užimti dvi pozicijas (Valiukevičiūtė, 2003). Dažniausiai stebėtojai yra „žiūrovų auditorija“, kuri stebi priekabiavimą ir nesiima jokių veiksmų – toks stebėjimas tik dar labiau skatina priekabiavimą, nes priekabiavimas taip geriau įtvirtina savo jėgos statusą. Daug rečiau stebėtojai yra aktyvūs ir stengiasi įsikišti ir padėti aukai.

38,1 proc. vaikinių ir 9,1 proc. merginų „prisideda“ prie ižeidaus elgesio klasėse (žr. 3 pav.). Vaikinai yra mažiau tolerantiški ižeidinėjimams nei merginos: jie beveik 20 proc. pralengviau „prisidedami“ prie ižeidinėjimų, taip pat mažiau stengiasi padėti ižeidinėjimams bendraklasiams. Daugiausia bendraklasių (54,5 proc. merginų ir 50,9 proc. vaikinių) elgiasi abejingai matydami ižeidinėjimą bendraklasį ir nepadaidėja klasės atstumtiesiems, kai jie ižeidinėjami. Nustatytas statistiškai reikšmingas lyties ir elgesio ižeidinėjant ryšys ($p < 0,015$): merginos labiau linkusios padėti klasės atstumtiesiems, kai šie ižeidinėjami, tuo tarpu vaikinai yra linkę „prisidėti“ prie ižeidinėjimų bendraklasių. Galime daryti prielaidą, kad ižeidinėjami atstumtieji atsideria labai sudėtingoje situacijoje: jie tampa klasės aukomis, kurių bendraklasiai nelinkę ginti.

3 pav. Paauglių elgesys matant nuolat ižeidinėjimą bendraklasį (N=112).

Pravardžiavimo ir apkalbinėjimo dažnumas klasėje

Tai, kad nedaug paauglių linkę kištis į priekabiavimą prie klasės atstumtųjų, galima paaiškinti tuo, kad minioje žmonės dažniausiai linkę elgtis nenusipėjimai (Jacikevičius, 1995). Kai paaugliai bendrauja individualiai, jie gali išreikšti pritarimą socialiai priimtinioms elgesio normoms, tačiau būdami klasėje kaip grupėje, jie gali tas pačias normas bei vertybes išjuokti ir atmesti (Valickas, 1998). Taip įvyksta todėl, kad grupėje veikia vadinamasis socialinio psichologinio „užkrėtimo“ reiškinys, kurio metu perduodamos įvairios emocijos: džiaugsmas, panika, nusivylimas, drąsa, kovingas pakilumas ir pan. Šios emocijos perduodamos mėgdžiojimu ir įtaiga, arba sugestija. Įtaigos reiškinys priešingas įsitikinimams, nes visada susijęs su nekritišku informacijos priėmimu (Jacikevičius, 1995). Kuo įtaigaujantys paaugliai yra autoritetingesni, tuo didesnę įtaką jie gali padaryti savo bendraklasiams.

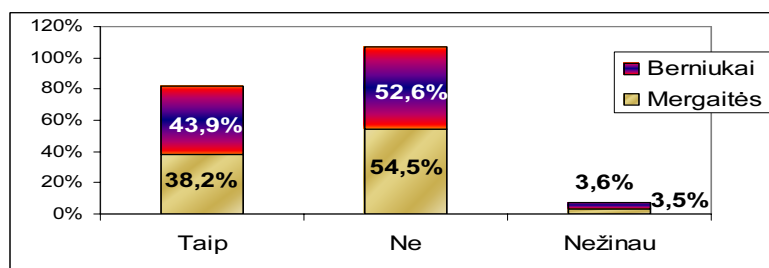
Daugiau nei trečdalis merginų mano, kad klasės atstumtieji pravardžiuojami kelis kartus per dieną (36,4 proc.) ir kelis kartus per savaitę (34,5 proc.), šiek tiek mažiau nei ketvirtadalis (24,6 proc.) vaikinių galvoja, kad atstumtieji pravardžiuojami kelis kartus per dieną, beveik tiek pat vaikinių (36,8 proc.) kiek ir merginų (34,5 proc.) mano, kad atstumtieji pravardžiuojami kelis kartus per savaitę. Daugiau vaikinių (29,8 proc.) nei merginų (14,5 proc.) galvoja, kad atstumtieji klasėje pravardžiuojami šiek tiek rečiau – kelis kartus per dvi savaites. Taigi pravardžiavimas yra paplitęs reiškinys tarp paauglių, o tai, kad paaugliai teigia, jog atstumtieji pravardžiuojami kelis kartus per dieną arba kelis kartus per savaitę, gali rodyti, kad jie nelabai kreipia dėmesį ir fiksuoja šį reiškinį.

23,6 proc. merginų ir 17,5 proc. vaikinių nuomone, klasės atstumtieji apkalbinėjami labai dažnai, t. y. kelis kartus per dieną. Taip pat daugiau merginų (34,5 proc.) nei vaikinių (31,6 proc.) galvoja, kad atstumtieji apkalbinėjami klasėje dažnai, t. y. kelis kartus per savaitę. Kaip nurodo R. Žukauskienė (1999), mergaitėms labiau būdinga netiesioginė agresija, kuri pasireiškia tuo, kad paauglys keršydamas susidraugauja su kitais, apkalba tuos, su kuriais yra susipykęs, papasakoja kitiems to asmens paslaptis. Didesnis merginų, manančių, kad klasės atstumti vaikai apkalbinėjami labai dažnai arba dažnai, skaičius gali būti paaiškinamas tuo, kad jos pačios dažniau nei vaikinai linkusios apkalbinėti bendraklasių, ypač mergaites.

Paauglių požiūris į klasės atstumtuosius

Paaugliai nori aktyviai bendrauti su klasės draugais, tačiau ne visi priimami, vertinami ir patrauklūs. Tai priklauso nuo kiekvieno mokinio statuso klasėje. Sociometrinis statusas – tai pasirinkimų pagal tam tikrus įvairių veiklos sričių kriterijus skaičius, tenkantis vienam klasės mokiniui (Barkauskaitė, 2001). Bendras teigiamų ir neigiamų nominacijų skaičius nulemia paauglio socialinės įtakos dimensiją. Paauglių priėmimas – mėgstamumo (nemėgstamumo) laipsnis paauglių akimis (Shaffer, 2000). Vaikai, surinkę daugiausia taškų sociometrinio tyrimo metu, priskiriami lyderiams. Mažiausiai taškų surinkę vaikai vadinami atstumtaisiais (Shaffer, 2000).

Daugiau nei pusė bendraklasių (54,5 proc. merginų ir 52,6 proc. vaikų) nepasirinktų plaukti baidarėmis su klasės atstumtaisiais (žr. 4 pav.). Vis dėlto nemažai paauglių (43,9 proc. vaikų ir 38,2 proc. merginų) mano, kad jie plauktų baidarėmis su klasės atstumtaisiais. Taip pat beveik tiek pat vaikų (3,6 proc.) kiek ir merginų (3,5 proc.) nežino, ar jie norėtų plaukti baidarėmis su klasės atstumtaisiais.

4 pav. Bendraklasių pasirinkimas plaukti baidarėmis su klasės atstumtaisiais (N=112).

Bendraklasių požiūris į atstumtų vaikų mokymąsi, gabumus ir užklausinę veiklą

Daugiau nei pusė (56,4 proc.) merginų ir šiek tiek mažiau nei pusė (49,1 proc.) vaikų mano, kad atstumtieji bendraklasiai mokosi nei gerai, nei blogai. Taigi bendraklasių manymu, klasės atstumti vaikai mokosi ir gerai, ir blogai. Tai patvirtina Estijos mokslininkų L. Peso, K. Sekso, G. Lomano tyrimų rezultatus, kad atstūmimui neturi reikšmės pažangumas. Jis reikšmingas tik tuo atveju, jei atstumtieji būna antramečiai (Barkauskaitė, 2001). Beveik 30 proc. daugiau vaikų galvoja, kad atstumti bendraklasiai mokosi gerai. Statistinė analizė nustatė lyties ir to, kaip bendraklasiai vertina klasės atstumtų mokinių pažangumą, reikšmingą ryšį ($p < 0,000$): vaikinai palankiau nei merginos vertina atstumtų bendraklasių pažangumą.

Pasak M. Barkauskaitės (2001), R. Rozentalis, tyrinėjęs vaikų, turinčių aukštą ir žemą statusą klasėje, kalbą, nustatė, kad klasėje nepopuliarių vaikų žodynas ne toks turtingas kaip populiariųjų. M. Barkauskaitės (2001) tyrimų išvados sutampa su S. Polonskio, I. Forvergo tyrimų teiginiais: bendrieji ir specialieji gabumai, ypač organizaciniai, turi įtakos mokinių statusui jei neformaliame kolektyve, tai stichinėje grupėje. M. Barkauskaitė (2001) teigia, kad mokinio statusui reikšmingas gebėjimas prisitaikyti prie aplinkos. R. A. Schmuckas (1988) teigia, kad tose klasėse, kuriose vyravo bendraamžių antipatijos, mokiniai buvo mažiau gabesni, susiskaldę į gruputes ir blogiau mokėsi (Arends, 1994).

Nemažai (42,1 proc.) vaikų žino apie klasės atstumtų vaikų gabumus. Dauguma merginų (81,8 proc.) ir daugiau nei pusė (57,9 proc.) vaikų nežino, kokie yra klasės atstumtų vaikų gabumai. Tai, kad vaikinai tiksliau žino apie klasės atstumtų vaikų gabumus, galėtų būti siejama su tuo, kad jie labiau nei merginos linkę įvertinti ir pastebėti atstumtų bendraklasių gabumus.

Dauguma klasės mokinių (89,1 proc. merginų ir 84,2 proc. vaikų) nežino, kokia yra klasės atstumtųjų užklausinė veikla. Tai parodo, kad bendraklasius su klasės atstumtaisiais sieja dalykiniai santykiai. Jie nežino, ką atstumtieji veikia už mokyklos ribų, su kuo jie draugauja, kaip leidžia laisvalaikį, kokius būrelius, mokyklas ar organizacijas lanko. Taip pat bendraklasiai nežino klasės atstumtų mokinių talentų, mėgstamų užsiėmimų, o tai trukdo atstumtiesiems pajusti savo vertę.

Išvados

1. Daugiau nei pusės paauglių nesieja jokie santykiai su klasės atstumtaisiais. Vaikinai labiau nei merginos linkę palaikyti ir dalykinius, ir asmeninius santykius su klasės atstumtaisiais, tuo tarpu

merginos labiau linkusios tik dalykiškai bendrauti su klasės atstumtaisiais. Mažiau nei pusė bendraklasiečių abejingi klasės atstumtųjų nuomonės raiškai.

2. Bendraklasiai dažniausiai stebi, kaip klasės atstumti mokiniai įžeidinėjami, ir nesiima jokių veiksmų. Vis dėlto merginos labiau nei vaikinai linkusios padėti klasės atstumtiems įžeidinėjamiems mokiniams.

3. Daugiau nei trečdalis merginų ir mažiau nei ketvirtadalis vaikinų galvoja, kad klasės atstumtieji pravardžiuojami labai dažnai – kelis kartus per dieną; daugiau nei trečdalis tiriamųjų mano, kad atstumtieji klasėje pravardžiuojami dažnai – kelis kartus per savaitę. Beveik penktadalis tiriamųjų mano, kad atstumtieji klasėje apkalbinėjami labai dažnai ir beveik trečdalis jų galvoja, kad atstumtieji apkalbinėjami dažnai.

4. 36,4 proc. merginų mano, kad atstumti bendraklasiai mokosi blogai, 35,1 proc. vaikinų mano, kad atstumtieji mokosi gerai. Tai atskleidžia skirtingą vaikinų ir merginų požiūrį į klasės atstumtųjų mokinių mokymąsi. Taip pat merginos mažiau nei vaikinai žino apie klasės atstumtųjų mokinių gabumus. Vaikinų ir merginų požiūris į klasės atstumtųjų užklausinę veiklą nesiskiria: dauguma paauglių nežino, ką laisvalaikio veikia atstumti bendraklasiai.

5. Kalbant apie paauglių požiūrį į klasės atstumtuosius galima teigti, kad daugiau nei pusė jų nepasirinktų plaukti baidarėmis su klasės atstumtaisiais, tačiau beveik ketvirtadalis tiriamųjų plauktų baidarėmis su klasės atstumtaisiais.

6. Atskleisti paauglių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, požiūrio į klasės atstumtuosius ypatumai leidžia daryti prielaidą, kad aplinka, kurioje klasės atstumtieji praleidžia didžiąją dienos dalį, nėra jiems saugi.

LITERATŪRA

1. **Arends R. I.** Mokomės mokyti. – Vilnius: Margi raštai, 1994.
2. **Barkauskaitė M.** Paaugliai: sociopedagoginė dinamika: monografija. – Vilniaus pedagoginis universitetas, 2001.
3. **Jacikevičius A.** Žmonių grupių (socialinė) psichologija. – Vilnius: Žodynas, 1995.
4. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Valstybės žinios. 2003. Nr. 63-2853.
5. **Shaffer D. R.** Social & Personality Development. – Wadsworth Thompson Learning, 2000.
6. **Stulpinas T.** Moksleivių neigiamų emocijų priežastys // Pedagogika. Nr. 56. – Vilniaus pedagoginis universitetas, 2002.
7. **Vaiko teisių konvencija.** Jungtinių Tautų organizacija. 1989 m. lapkričio 20 d. Ratifikuota nuo 1995 m. liepos 3 d. Valstybės žinios. 1995. nr.60-1501.
8. Vaikų, patiriančių bendraamžių priekabiavimą, psichologinis prisitaikymas. [http:// www.lisc.lt/data/l_gyv_l.doc](http://www.lisc.lt/data/l_gyv_l.doc). Žiūrėta: 2004 m. balandžio 4 d.
9. **Valickas G.** Vaikų ir paauglių atstūmimas grupėje kaip asmenybės desocializacijos šaltinis / Vaikas visuomenėje ir jo socializacija. Konferencijų medžiaga. – VDU, 1998.
10. **Valiukevičiūtė J.** Vaikų, patiriančių bendraamžių priekabiavimą, psichologinis prisitaikymas. Magistro darbas. – Vilniaus universitetas, 2003.
11. **Žukauskienė R.** Fizinė, verbalinė ir netiesioginė agresija: skirtumai tarp lyčių // Psichologija. – Vilniaus universitetas, 1999. Nr. 19.

PECULIARITIES OF ADOLESCENTS' ATTITUDE TOWARDS THEIR CLASSMATES EXCLUDED FROM THE CLASS

Assoc. Prof. Dr. Violeta Ivanauskienė

Vytautas Magnus University, Mykolas Romeris University

Jurga Jurkevičiūtė

Vytautas Magnus University

Summary

The legal documents (The Lithuania Republic education law, 2003; Children's rights' convention, 1989) provide for the main principles and values, which should be followed in the education institutions. Strategic rules of education regulate every pupil's right to get qualitative development. However, not always in education institutions prevail social-psychological atmosphere which gives possibility to develop needful skills

for life: social competence, communication skills, to gain necessary knowledge. Secondary schools not always succeed in assuring the main human rights to dignity, persons' protection and inviolability because almost in all classes there are pupils which are excluded of the class. Exclusion comes out in mocking and different forms of finding fault with some pupils: teasing, nicknaming, verbal aggression, slander spreading, nasty notes about person, disregarding.

The goal of this article is to reveal peculiarities of teenager's who learn in the secondary schools attitude towards excluded classmates discussing about learning evaluation of excluded pupils, knowing about their abilities, out-of-class activities, seeking to define their communication forms in insulting situations.

In the research there took part 112 pupils of three Kaunas secondary schools.

Revealed peculiarities of attitude of teenagers who learn in secondary schools towards excluded pupils of the class lets to make precondition that environment in which excluded pupils spend the biggest part of the day is not safe to them.

Keywords: exclusion, teenagers, attitude, molestation, nicknaming, slander spreading, insulting.